

בספר, בלא יוצא מן הכלל, הן חד ממדיות ומשועבדות לפלקאטיות מילולית, בקולאז' בלתי-חדל של דמויות, ערכים יהודיים-היסטוריים, נופים ארצישראלים וחוסר כישרון להפכם ליצירה ערכית. יורם קניוק אינו משולל כישרון. בי שירו בתי (פורסם בדיעות אחרונות ב"16 בדצמבר 1980) הוא הוכיח, שכאשר ה" כנות לנגד עיניו, כישרונו עולה ופורח. חבל שאייאפשר לומר זאת על היהודי האחרון, למרות שבדמותו הספרותי של קניוק, עמינדב — נמנה עם הנפשות-הפעולות בו, וחבל.

תרגום

שלומית

המחזה שלומית מאת אוסקר ויילד
 חובר ב"1891 והצגתו נאסרה באנגליה. ב"1894 הוא הועלה לראשונה בפאריס בכיכובה של "שרה ברנאר". בנובמבר 1902 הועלה המחזה על בימת התיאטרון הקטן בברלין לעיני קהל קטן של קריר אים. על הצגה זו ותוצאותיה כתב הסופר ד"ר פרישמן, במאמרו אוסקר ויילד: "הרשעים היה גדול מאוד. ואלם עוד שנה תמימה עברה מאז, עד כי הרשעה החיוון הזה מטעם הצנזורה, להיות עולה על הכמות גם לעני הקהל הגדול. הצנזור הממניע על הרבה הטעים כפירוש, כי נתון היא את הרשיון, יען כי ערכו האמנותי של החיוון גדול ורב כליכך. ואלם כל זה לא השפיע על אנגליה..." בעברית ראהאור לראשונה מחזהו של ויילד בשנת 1941 בתרגומו של יעקב אורלנד. לפני כשלוש שנים ראהאור

סופר-מחזאי ויילד ורד לבן בראי של כסף

בנוסח נוסף, בתרגומו של הסופר פינחס שדה, בכתביהעת פרוזה (40/1). השנה ראתה אור מהדורה נוספת של שלומית, תחת הכותרת סלומה בתרגומה של בושמת אלון. מהדורה זו באה בליווי:

- אוסקר ויילד — סלומה; ציורים: אברי בירדסלי; עברית: בושמת אלון;
- הוצאת אלישר; 91 עמודים (כריכה קשה); פורמאט אלבום.

דעה אחרת

מעין אודיסיאה ג'ויסית

ביקורת הספרים ביומונים הריעה תרועה של שימחה לרגל הופעת סיפרו של יורם קניוק היהודי האחרון (ראה: גינטר קניוק). ירון גולן בדבר (14 במאי 1982) למרות שהוא מעיר, לצורך הרישום ההיסטורי, כי סיפרו של קניוק הוא, "ואריאציה יהודית-ישראלית על, מאה שנות בידדות", ומוסיף כי: "אם להיות מוגדר יותר: רומן שבו ההתפרנסות באופנים שונים מהעבר ומרחות הרפאים שלו תופסים את מקומו של החוון משמשים לו תחליף. ועם זאת, רומן שחלק מהציוריים שבו, שחלק מהדימויים העשירים שבו מעוררים רושם כמלאכותיים מדי, ולכן פחות מדי מבינים לנושא מוגדר אחד ומתפצלים למושגים שונים ומייגעים..." מסכם את ביקורתו בקביעה: "זהו ספר מרגש... לקניוק רגישות ויחידות למצבים פאתטיים הנוגעים ומגוונים כאחת... יש במעטים הפיכת זכר המתים והעבר לבידוד ולפרנסה גם הרבה אירוניה אישית מרה. התרפקות על גרוטאות העבר והנחת חלק מהן באנדרטה ספרותית מסויימת היא גם חלק מקסמו של ספר זה. וזה כהחלט לא מעט".

מגדיל לעשות אמנון נבות בעריב (4 ביוני 1982). המקטלג את היהודי האחרון, ומגדיר את השיבותו בין: "התרחשות בקנה מידה של, ימי ציקלג' כן שנות החמישים, על מצבו של האדם בן שנות השישים, וכמו המלכת הלוריאנית של דוד שחר. וקנה המידה של כל ההתרחשויות הללו הוא כהחלט לא לוקאלי..."

אכרזה הגרני העריך בעל המשמר (14 במאי 1982) את סיפרו של קניוק כך: "כאן צריך למצוא את הניגון, זה המנסה ללכד יסודות שונים ומגוונים בהוויתנו. תודה על הראשונות ומנסה לשער אחרית הזמנים: לאן אנו הולכים? מה יהא בסופו? משום תהייה זו מתחמק ספר זה מסיכום חד משמעי. הספר עצמו הינו חלק מתופעה, חלק מעצמנו והיה דרוש לספרות העברית להתמודדות עם מציאות חיינו. מי שרצה להתמודד בעתיד עם המציאות העברית, לא יוכל להתעלם ממנו". מבקר בשם אורציון ברטנא (שם אמיתי), אחרי ששייך את סיפרו זה של קניוק לזרם ספרותי, שמקורותיו הם סופרים כאדגר אלן פו, פרנץ קפקא, ג'וזף קונרד, תומס מאן ואיוואק דינזון, מסכם בדיעות אחרונות (12 במארס 1982) קביעה: "יש ביצירה גדולה זו כליכך הרבה חומר וכליכך הרבה חברות עד שהקריאה בה היא לימוד..."

ברשימתו, המצב האנושי כתפאורה מושגת בהארץ (18 ביוני 1982) כותב ד"ר גבריאל מוקד, תוך התייחסות רק לשליש אחר(1) מתוך היהודי האחרון, כי הספר: "הוא אחת היצירות המדהימות ביותר שנוצרו בעשורים האחרונים בספרות העברית..." מוקד מגדיר את סיפרו של קניוק בהגדרת-מיקום-ספרותית שקובעת: "זוהי חטיבת סיפרות העומדת בפני עצמה, מעין אודיסיאה ג'ויסית של חזרת הלוחם, הנודד על פני עירו..." את רשימתו המתייחסת לשליש היהודי האחרון מסכם מוקד: "היהודי האחרון מגלב, בין השאר, את צד הפריצה וההעזה הצורנית ההתוכנית, את הניסיון והניסוי הסמנטי והפואטי, שהסיפור העברית כליכך זקוקה להם. למרות קשייהם אלא שספק רב אם יורם קניוק בהיהודי האחרון עונה על נוקטת זו.

לה תחתית, על פי האמונאם המרכיבים אותה."

ראשון המשתתפים, טוביה ריבנר, תחת הכותרת למה לא לצייר את השרץ. בוחן הערות למטאפוריקה אצל קפקא, ואת אייחצורך לטפח את משמעויות המשל והגשמל ביצירותיו, זאף להימנע מציר ממשי של מרכיבים ביצילותו. כמו תהליך הפיכתו של גרגור סאמסא לשרץ, תוך שהוא נעזר במובאות מתוך קפקא עצמו, מתוך גרשום שלום ויאלטור בנימין.

דניו גויטיין וגפריין בוחנת תחת הכותרת הנושא: זהות יהודית? את מחד קריה של מרת רובר, על קל ההיבטים וההשתקפויות היהודיות של קפקא ביציר רתו (רונר מנסה לקבוע את מקומו של מחבר המישפט והטירה כיהודי בסביבה התרבותית שבה נולד). הרצאה זו מור לכה את בחינת יצירת קפקא ליצירה הנובעת מתוך עולמו של יהודי בן העיר פראג אשר אינו גרמני ואינו צ'כי, בן לאותה תרבות, שהיא שוכחת לציינה, תרבות קאקאניה (הארצות שבחוסת ה

סופר קפקא הוויחה של חיפושית מפלצתית

קיסר ירום (הודו) תרבות לה משתייך רוכרט מוזיל, מחבר האדם נטול האיכויות. שימעון זנדבנק בהרצאתו קפקא: בין מיתוס לאנטי-מיתוס. מביא ניטוחים המערפלים את כתיבת קפקא מעבר לעיר פולן הטבעי, ניטוחים כמו: "לתבנת את הכאוס... הרצון הזה להשביח את תנועת העולם ולארגנו למשכעויות מיתיות... השקר האפשרי שפכתפת רוימתם של הדברים לתבנית מיתית מסאית..." בניסוחיו של זנדבנק יש את כל הרוע שבאקדמיה, המפרנסת פרויטים מילוליים מלשדם של סופרים מתים, במשכרות מנופחות, שנות שבתון, פירסומים מד-עיים, שנאומו זה הצטרף עליהם. הרצאתו של זנדבנק כמו מזמינה לבני סוגו את הכינוי מקפקאם.

סטפן מוזס, בהרצאתו הרב-משמעות בהגילגול (המטאמורפוזה)... תוך שהוא מכוון דבריו שוב לאותו סיפור, שגיבורו מתעורר בבוקר והופך לשרץ. מוזס ממיין את המרכיבים השונים של ביקורת סיפור זה, תוך שהוא מגיע למסקנה כי "אחרי נפיונות-הנפל שלו להימלט מצייתותו, נדחה החרק-גריגור חזרה אל עצמו, ואל נקודת סיוב שהיא גם נקודת הפתחה, הוויחה של חיפושית מפלצתית רובצת בחדרה: כך גם המבנה הנאראטייווי של הטקסט — נסגר אל תוך עצמו..."

הרצאה אחרונה בקובץ, היא הרצאתה של לאה הרדמי על קווים של האנר האוטופי, במושבת העונשין של קפקא. הדומי בוחנת משהו סיפור זה ליצירות אחרות מתחום סיפורת האוטופית ההל מתומם מורום וכלה באזרם האכ" סלי דרך ג'ורג' אורווי.

לקראי ולאוחבי קפקא, יש בקובץ מאמרים זה משום אפשרות של מסע אל מעבר למילים ולמצבים הקפקאיים. קובץ זה מודפס בבחירות מאירת עיניים ומגה כהלכה.

נושאים הם וקסיות של כסף, ומגולדים הם כנפם? אמרו לה ותקום ממיצת תועבותיה, ממיצת גילוי-העירות, ותוכל להאיון לזכרו של כפנה דרך האלוהים... כאשר פינחס שדה באמנות לשונו מתרגם: איה היא האשה אשר ענבה אל קציני אשר? איה זו אשר גילתה ערוותה לבחורי מצריים, הלובשים אטון וארגמן, והם נדליאבר כסופים? קראו אליה כי תקום ממיצת-תועבותיה, ממשי-כב וימתה, כי תשמע את דבר האיש הסולל דרך לאדניו..."

תרגומו של פינחס שדה הוא תרגום מופת לעברית, בעוד שבתרגומה של בושמת אלון כמו התקבץ כל פגמי ה-תרגום האפשריים, ובעיקר האטימות לקצב הלשוני ורגישות און.

שאלה לא ברורה היא, אם ניתן להציג את שלומית במיסגרת הכינוס הבינלאומי הראשון של יאטרון 'הודי' (ראה: חווייה ישראלית). ואם כן, אין ספק שהצגת המחזה היתה מעבדה בשעות נוספות את הגב' גלור-תעסה, סגנית שר החינוך.

עיון

מקפקאים

ב"3 במארס 1981, ערך החוג לספרות כללית של אוניברסיטת חיפה סימפוזיון שהתמקד ביצירותיו של הסופר פרנץ קפקא. שנה מאוחר יותר ראהאור קובץ ובו חלק מהרצאות הסימפוזיון, תחת הכותרת סימפוזיון קפקא. את הסימפוזיון פתח הסופר א"ב יהושע, שקרא "לשחרר את קפקא מהקפקאיות הנסגרת עליו". יחד עם זאת, הוסיף יהושע, "כי יצירת קפקא היא תהום שאין לה תחתית ולא-יתואר שתהיה

• סימפוזיון קפקא; אוניברסיטת חיפה 1981; 82 עמודים (כריכה רכה).